

Paní Helga Smékalová

Příběh Helgy Smékalové

Rozhovor s paní Helgou Smékalovou jsem začal dotazem na její nejstarší vzpomínku. Odpověděla bez váhání: „Strašně ráda jsem chodila do školky.“ Když pak rekapitulovala události svého života, bylo jasné, proč své vyprávění začala právě školkou a školou. Pobyt ve školce a tři roky ve škole patřily k té šťastnější části jejího života, o kterou byla v deseti letech definitivně připravena. Paní Helga Smékalová, rozená Deutschová, pak pokračovala ve vyprávění:

Do školky a do obecné školy jsem chodila na Komenium do Křížkovského ulice, kde je dnes budova filozofické fakulty olomoucké univerzity. Byl to komplex vzdělávacích institucí, vedle školky a obecné školy tam byla i měšťanská škola a učitelský ústav. Ze školky mě brávala babička do Výpadu pod hradbami, chodili jsme na procházku nebo na pískoviště.

Babička s dědeček Deutschovi

Babičku Helenu Deutschovou, tatínkovu maminku, jsem měla moc ráda, velmi se mi věnovala. Narodila se 31. října 1882 v Olomouci jako jedno ze tří dětí Jakoba Brennera a Žofie, roz. Arely. Vdala se za Aloise (Lajose) Deutsche, narozeného 22. ledna 1879, obchodního cestujícího z maďarské rodiny majitelů obchodu kořením a smíšeným zbožím v Unterpullendorfu v Burgenlandu (maďarsky Alsó-Pulya, okr. Sopron). Babičce říkali u Deuschů maďarskou variantou jejího jména – Ilona. Aloisovi a Heleně se ve Vídni 15. září 1908 narodil syn Rudolf, můj tatínek, a po třech letech, 4. listopadu 1911, přibyla do rodiny jeho sestřička Ida. V polovině srpna 1912 přijela rodina na měsíc do Olomouce ukázat děti Heleniným rodičům, pak se zase vraceli zpět.

Nástěnný koberec ručně tkaný Aloisem Deutschem

Dědeček Alois musel jako rakousko-uherský voják po vypuknutí první světové války narukovat. Bohužel byl ve válce raněn a na následky zranění zemřel ve vojenském lazaretu. Manželství dědečka a babičky muselo být pěkné, i když se seznámili prostřednictvím židovského dohazovače, šiducha. Svědectvím jejich vztahu je nástěnný koberec, který dědeček babičce vlastnoručně utkal.

Návrat do Olomouce

Po dědečkově smrti zůstala babička sama s dětmi. Hledala zázemí pro děti, a proto se v roce 1919 rozhodla odstěhovat se zpět do Olomouce, do nové republiky. Cesta s dětmi to byla krušná, Idě bylo 8 let a jedenáctiletý Rudolf se na-

Helena a Alois Deutschovi

kazil španělskou chřipkou, která se rozšířila po Evropě. Jako upomínku na manžela si babička vzala s sebou ten tkaný koberec. Visí teď v mé ložnici.

Brennerovi, k nimž se babička Helena s dětmi v Olomouci vracela, vlastnili dům s hospodou ve Štefánikově ulici, dnes ulici 1. máje č. 8. Ta hospoda je tam dodnes, jmenuje se Hospoda u Muzea, ale je známá jako Ponorka. Babiččin tatínek, můj pradědeček Jakob Brenner, byl činný v olomoucké Židovské náboženské obci. Já jsem ho už nepoznala, zemřel v květnu 1931, půl roku po mém narození. Jeho žena Žofie, která byla ochrnutá po zranění páteře při pádu na schodech, ho brzy následovala, zemřela začátkem října téhož roku. Oba jsou pohřbeni na olomouckém židovském hřbitově. Babičce, která jim pomáhala s domácností, po nich zůstal dům ve Štefánikově ulici.

Po pradědečkovi Jakobovi zůstal stříbrný pohár, který dostal od obce ke svým osmdesátinám. Když jsem před časem

dělala pořádek ve svých věcech, nabídla jsem pohár dceři, která žije v Sydney. Nechtěla si ho vzít, že prý mi ho nemůže brát. Když jsem se dozvěděla, že Židovské muzeum v New Yorku hledá předválečné sbírkové předměty, rozhodla jsem se pohár jim věnovat. Nechtěla jsem, aby jednou skončil na smetišti. Na to mi dcera, když se to dozvěděla, řekla: „No počkej, já si ho vezmu, nedávej ho pryč. Já jsem ti ho jenom nechtěla brát. Jestli má skončit někde v muzeu, tak to může být také v Sydney.“ A odvezla si ho. Jsem ráda, že zatím zůstal v rodině.

Helga s rodiči

Rodiče

Tatínek si vzal mou maminku Hedviku Březinovou, která pocházela ze šesti dětí. Její maminka po narození šestého dítěte, byl to chlapeček, zemřela a Hedviku si vzala do opatrování její babička ze Znojma. Maminka ve Znojmě vyrůstala až do babiččiny smrti, do Olomouce se vrátila, až už byla dospělá. Březinova rodina nebyla moc nadšená, že se maminka vdala do židovské rodiny. Dědeček Březina se sice s našimi dál stýkal, ale vztahy nebyly nijak vřelé.

Já jsem se narodila na státní svátek, 28. října 1930. Bydleli jsme s rodiči v babiččině domě v bytě přes chodbu, a tak mám dětství spojené s jejím dohledem.

Tatínek byl velmi nadaný, uměl několik jazyků. Vím, že chodil do reálky, ale nedokončil ji, pracoval potom jako obchodní cestující s kancelářskými potřebami. Bohužel ho následky španělské chřipky omezovaly. Jak to bylo s tatínkovou nemocí, mi řekla teta Ida až po válce. Ida totiž v roce 1939 emigrovala do Izraele, odjela legálně, na poslední chvíli. V Praze ještě viděla, jak do města namaširovala německá armáda. Když jsem se s ní po válce setkala, vysvětlila mi, že se tatínek ze španělské chřipky sice uzdravil, ale trpěl velkými

bolestmi a měl problémy s pohybovým ústrojím. Léčil ho doktor Antonín Jelínek, dával mu atropin na rozšíření cév a jiné léky.

Tatínek nebyl nábožensky tak aktivní jako jeho dědeček Jakob, ale o velkých svátcích mě a maminku bral do synagogy. S maminkou jsme chodily nahoru na dámskou galerii. Nepatřili jsme mezi olomouckou smetánku, maminka stála vždycky trochu bokem, ale vzpomínám si, jak se dámy nahoře vždycky velice nahlas bavily a smály se.

Škola

Jak jsem už řekla, babička chodila pro mě do školky, pak jsem v roce 1937 začala chodit do školy. Školu jsem milovala, ale nebylo to se mnou jednoduché. „Mami, proč mě pan učitel nevyvolá?“ ptala jsem se doma. „Já se hlásím a on mě nevyvolá, vyvolává vždycky děti, které se nehlásí.“ Maminka mně marně vysvětlovala, že pan učitel musí vyvolat všechny děti, aby věděl, co se naučily. Už od první třídy, když pan učitel potřeboval někoho poslat s obězníkem, tak vždycky jsem to byla já, na koho ukázal. A když do třídy přišel pan kandidát nebo slečna kandidátka, že pan profesor prosí pana učitele, aby poslal nějaké dítě nahoru na učitelský ústav jako „učební pomůcku“, tak jsem to také, od první až do třetí třídy, bývala vždycky já. Tam mě potom předváděli a pan učitel byl rád, že se mě na chvíli střepeal. Ne že bych byla neukázněná, ale ve škole, když jsem se nemohla uplatnit, tak jsem se nudila. Pořád jsem se hlásila: „Prosím, já to vím!“ A to asi pana učitele rušilo.

Konec školní docházky

Ale najednou to všechno skončilo. Po prázdninách v roce 1940 jsem nastoupila do čtvrté třídy a 16. září přišla do třídy paní řídící a odvedla si mě do ředitelny. Řekla: „Běž teď domů a doved' tatínka nebo maminku.“ Tak jsem šla domů, bylo to jen kousek cesty, a vrátila jsem se s maminkou. Paní řídící jí řekla, že podle vládního nařízení nemohu jako míšenka pokračovat ve školní docházce. Nepomohlo ani to, že mě rodiče nechali v květnu 1939 pokřtít. Maminka si mě, šokovanou, odvedla domů.

Moje milovaná škola pro mě skončila. Sem tam se pak u nás ještě občas zastavili spolužáci s učivem, ale postupně přestávali chodit. Bylo to pro ně nebezpečné. Co jsem dělala? Upřímně řečeno jsem seděla doma a brečela. Najednou jsem vypadla z pravidelného denního rytmu a neměla jsem co dělat.

Krátce na to hospodu dole v domě, kterou babička zdědila po své mamince Žofii Brennerové, arizovali. Babička ji sice neprovozovala, ale pronajímala ji. Pak nás vystěhovali i z domu, babičku do pokojíku v Pekařské ulici a nás k paní Spielmannové do čísla 4.

Tatínkovi nesměl už pan doktor Jelínek předepisovat léky, tak mu Židovská náboženská obec zařídila hospitalizaci v židovském nemocničním zařízení v Praze. Kde to bylo, nevím, neměli jsme o něm zprávy, až v dubnu 1945 přišlo mamince vyrozumění, že otec zemřel.

V roce 1942 zemřel maminčin tatínek, který vlastnil dům v Sienkiewiczově ulici č. 8, kde teď bydlím. Domek zdědily maminčiny sestry Míci z Olomouce a Greta z Přerova. Teta Míci tehdy nabídla mamince, aby se se mnou nastěhovala do patra domku. Dole bydleli nájemníci.

Maminka chodila do práce, pracovala v knihárně tiskárny IGO. Já jsem doma hospodařila, jak to šlo. Bála jsem se jít na ulici, byla jsem drobná, slabá, na kabátě jsem měla hvězdu. Párkrát se mi stalo, když jsem přece jen šla ve městě po ulici, že mě začaly německé dětičky honit. Byla jsem pro ně lovná zvěř. A tady, v Sienkiewiczově ulici, jsem se mezi děti zase bála jít, aby se mě, bez nějakého zlého úmyslu, neptaly: „A kam chodíš do školy?“ Co bych jim tak

Helga
s maminkou a babičkou

měla říct?

Jediným povyražením byly knihy, které mi maminka nosila od známých a od spolupracovnic z tiskárny, které o mé situaci věděly. Četla jsem všechno, Jiráska, romány pro dospělé i dětské knížky, hodnotnou literaturu i vyložený škvár. Myslím, že mi to neublížilo.

U paní učitelky Rischawé

Když jsme ještě bydleli na Štefánikově ulici, babička docházela na obec do Legionářské ulice. Židovská náboženská obec tam tehdy zařídila kuchyň a babička, vyučená kuchařka, tam vařila. Od strážníků se dozvěděla, že pro židovské děti se organizují vyučovací kroužky, tak mě přihlásila.

Chodila jsem pěšky přes půl Olomouce, tramvají jsem jet nemohla. Se mnou tam chodil Béd'a Fischl – Fischlům se ještě podařilo emigrovat do Ameriky, Petr Taussig, Pavel Neumann a Gerta Abelová. Kratičkou dobu tam chodila Dita Poláková, ale ta tam byla jenom párkrát, její tatínek Armin Polák ji tam přestal pouštět. Pavel Repper chodil do jiné skupiny, je mladší než já. Výuka skončila, když paní učitelka šla do transportu. Po válce jsem se s ní ještě viděla, přežila Osvětim. Potom z Olomouce odešla, emigrovala myslím do Izraele.

Předvolání

Babička Helena Deutschová byla v létě 1942 předvolaná, aby se dostavila na shromaždiště Židů do školy v Hálkově ulici. Odtud odjela 8. července transportem AAo do Terezína. V Terezíně už po třech týdnech odjela transportem AAY do Baranoviči. To jsem se ale dozvěděla až po roce 1990 z Terezínské knihy.

V prosinci 1944 dostala maminka předvolání k registraci do Prahy, tehdy předvolávali partnery židovských občanů ze smíšených manželství. Maminka ráno odjela do Prahy, do vily ve Sřešovicích, kde od července 1939 sídlila Ústředna pro židovské vystěhovalce. Večer se vrátila domů.

Když jsem v únoru 1945 dostala stejné předvolání i já, předpokládaly jsme, že registrace proběhne stejně, že se večer vrátím. Příprava na cestu ale byla složitější, maminka se mnou musela napřed jít s předvoláním na ředitelství drah pro povolení cestovat vlakem, protože Židé to měli zakázáno.

Do Prahy jsem jela sama, jenom s aktovečkou, s kapesníčkem a krajíčkem chleba. Jenomže když nás ve Sřešovicích zaregistrovali, sbalili nás a dopravili do Hagiboru a umístili do dřevěných baráků. Byla to katastrofa, neměla jsem s sebou ani rezervní kalhotky.

V Hagiboru jsem zůstala pět dní. Byli jsme zavření v baráku, nikoho jsem tam neznala. Dostali jsme korespondenční lístek, tak jsem mamince napsala, že asi pojedu do Terezína. Měla jsem náušničky s pomněnkami, spolubydlící mi poradili, abych si je nenechávala. Jedna paní mi na ně dala krabičku od zápalek, tu jsem poslala domů v obálce. Podařilo se to, režim byl v Hagiboru volnější, hlídali nás myslím čeští četníci. Mamince náušnice v pořádku došly.

Když jsem se dozvěděla, že z Hagiboru pojedu do Terezína, byl to šok, ale vlastně jsem zároveň byla ráda, že jsem se dostala mezi děti, které na tom byly stejně jako já. Strašně jsem do té doby trpěla tím, že žiju izolovaně od svých vrstevníků. Také jsem po válce měla problém sžít se s dětmi, které měly jiné dětství a mládí než já.

Do Terezína

Konečně jsme 25. února odjížděli z Prahy do Terezína – transportem AE4. Byl to osobní vlak, který byl plný, že se ti, co seděli, museli střídat se stojícími. Dívali jsme se z okna, některé děti tu krajinu znaly. Upozorňovaly nás třeba: „Podívejte, tam, jak je ten veliký betonový slon, tam je hospoda, kolem které jsme jezdili na výlet. Stavovali jsme se tam na sodovku.“ Bylo to myslím u Roudnice. Tak nám ubíhala cesta, zajímalo nás okolí.

Po příjezdu jsme prošli *šlajskou*, prohlíželi ty, kteří měli kufří. Já jsem měla jenom svou aktovečku. Zařadili mě do domova pro děvčata v bloku L 410. Tam mi teprve paní správčová dala něco na oblečení. Až do té chvíle jsem byla pořád v tom oděvu, v kterém jsem odjela z Olomouce.

V Terezíně jsem se setkala s Olomoučáky. Byli tam i Brochovi kluci, s kterými jsme chodili před válkou na procházky po městě nebo do parku; naši tatínci se znali. Byli míšenci jako já, ale na rozdíl ode mne věděli, že jdou do transportu, a byli na to připraveni. Proč jsem zrovna já jela do Terezína přes Strašnice a Hagibor, to nevím.

Na pokoji se mnou byla Monika Glücklichová, Hanka Poláčková, Alice Groagová z Bratislavy, Helenka Schönfeldová, Katy Laxová z Prahy, Edita Poláková, se kterou jsem se v Olomouci vídala u paní učitelky Rischawé – bylo nás tam asi deset. Za Editou občas docházel její tatínek Armin, ten nás všechny vždycky začal dirigovat, až mu vychovatelka řekla, aby k nám nechodil. Hanka Poláčková z Uhřetěvsi byla také míšenka, ale do Terezína přišla už v roce 1942. Zažila ještě představení Brundibára, ve kterém vystupovala. Občas nám z něho něco zpívala. Měla štěstí, že zůstala v Terezíně a nešla dál do likvidačních táborů. Po válce se provdala, jmenovala se Kvardová. Poslední roky života trávila v Penzionu Charlese Jordana v Praze-Holešovicích. Zemřela v roce 2008.

Ke jménům spoluobyvatel na L 410 patří ještě jedno jméno, na které si vzpomenu vždy, když vezmu do ruky *Exodus* Leona Urise. To jméno je Kity Rosenauová nebo Rosenbaumová, hledala jsem ji v Terezínské knize, ale marně. Byla o něco starší než my, ale nevím přesně, v kterém roce se narodila, a Kity bylo asi také jen její volací jméno. Pracovala v rostlinné výrobě. Rodiče jí odešli z Terezína transportem, o kterém se vědělo, že z něho nikdo nepřežil. Kity říkala, že je sionistka a po válce půjde do Palestiny. Tak si vždycky říkám, jestli se jí přání splnilo, nebo zda

skončila v internačním táboře na Kypru či na uprchlické lodi, kterou Angličané poslali ke dnu.

Druhý den po příjezdu do Terezína jsem se musela jít zaregistrovat k práci, protože pracovní povinnost byla od 12 let. Přijímala mě Mariana Deuschová z Olomouce, nebyla ale z naší rodiny. Deuschovi si po válce změnili jméno na Derkovi. Jindřich a Herta Derkovi (Deuschovi) jsou pohřbeni na olomouckém židovském hřbitově. Mariana, když mě viděla, řekla: „Ty jsi drobná a slabá, půjdeš k doktoru Preissovi, potřebuje někoho k ruce.“ Tak jsem šla do zubní ordinace, kde jsem pracovala jako instrumentářka. Zaučovala mě o dva roky starší Dáša Berzetti, po válce známá jako básnička a spisovatelka Dagmar Hilarová. V roce 2012 jí vyšla knížka vzpomínek na Terezín pod názvem *Nemám žádné jméno*.

Práce se mi velmi líbila, byla bych měla po válce chuť se jí věnovat, ale škola byla tehdy jen v Karlových Varech, kde bych musela bydlet, a na to nebyly peníze.

Vychovatelka Marie Grieshoferová

Ráda vzpomínám na naši vychovatelku paní Marii Grieshoferovou, říkalo se jí Pigry. Před válkou působila v Praze jako profesorka na některé střední škole. Měla pochopení pro náš věk a velmi citlivě nás připravovala na nadcházející život na svobodě. Pamatuji si jedno její úsloví: „Děvčátka, pamatujte si – špína, kterou není vidět, je cítit.“ Velice dbala na to, abychom se opravdu myly a abychom si čistily zuby, i když jsme neměly zubní pastu. Pokud to šlo, snažila se nás večer, když jsme přišly z práce, něčemu naučit. Vykládala nám například, co je demokracie, co je komunismus, snažila se nás postavit trochu do světa, s kterým se setkáme venku, mimo izolaci. Seznamovala nás s literaturou. Učit nás počty, to nemělo smysl. Měly jsme různé základy, každá jsme vypadla ze školy v jiném ročníku. Paní Grieshoferová se soustředila spíš na všeobecné společenské a kulturní vzdělávání.

Náš den začínal, když nás paní Grieshoferová probudila, v kolik hodin to bylo, nevím, neměla jsem hodinky. Umyly jsme se, společně posnídaly a rozešly se do práce. Na oběd jsme chodili do společné vývařovny, obvykle jsme dostávali zeleninovou polévku, brambory a něco k nim, *süß saure tunke*, sladkokyselou omáčku, nebo trochu zeleniny. Jednou za týden byly sladké knedlíky a jednou za 14 dní jsme dostali paštiku nebo krevní tučnici, jak se tomu říkalo. Na snídaně a večeře jsme dostali týdenní přiděl chleba. Jak jsme s ním hospodařili, to už záleželo na každém z nás.

Z Terezína jsem občas poslala mamince korespondenční lístek s krátkým textem – mám se dobře, jsem zdravá.

Návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže

Zažila jsem v Terezíně také druhou návštěvu Mezinárodního výboru Červeného kříže, která přijela 6. dubna 1945. Byl v ní i nějaký švýcarský diplomat. Esesáci připravovali Terezín na kontrolu už od začátku března. Nás z L 410 přestěhovali na poštu. Pošta se zrekonstruovala, vyplyovala, protože tam byl všude hmyz. Paní Grieshoferová se zoufale snažila udržovat čistotu, ale ta havěť je stěhovavá. Stará pošta se vydezinfikovala, vymalovala, vybavila novým nábytkem, palandami, poličkami se záclonkami s našitými zvířaty. Na palandy jsme přes deky natáhly plátěné příkrývky, v každém pokoji v jiné barvě. Deka se srolovala dozadu, přes to se položily příkrývky. Náš pokoj je měl ve vínově červené barvě. Pro návštěvníky to vypadalo pěkně, ale existovalo nařízení, co v poličkách smí být – jen jídlo, mýdlo, ručníky visely zvenku. Například rezervní prádlo jsme tam nesměly mít, pomalu jsme neměly kam si dát kartáček na zuby. Co nesmělo být v poličce, to jsme srolovaly do deky.

Terezín se celý uklízel. My, co jsme se zúčastnili úklidu, jsme potom dostali sklenici marmelády. Členy komise jsem neviděla, prošli zřejmě našimi místnostmi v době, když jsem byla v práci.

Osvobození

V době, kdy jsem byla v Terezíně, už žádné transporty na východ vypravovány nebyly. Naopak, od poloviny dubna přicházeli zubožení vězni z pochodů smrti, přijížděly vlaky a nákladní auta z likvidovaných koncentračních táborů z Polska a z Německa. S paní Grieshoferovou jsme nacpávaly slamníky a připravovaly místnosti pro jejich ubytování. Byli to vyčerpaní ubožáci, od nich jsme se dozvídali, co se s dělo v koncentracích, z kterých přišli.

Esesáci se stáhli, 5. května zmizeli poslední. To už jsme slyšeli ozývat se zdálky střelbu. 8. května v noci se objevily první ruské tanky. Paní Grieshoferová nás nepouštěla ven, měla strach, abychom ještě na poslední chvíli nepřišly k úrazu. Tanky jsme ráno viděly z okna.

Brzy na to, už asi 10. května, odjížděl z Terezína první vlak do Prahy. Tatínkovi Moniky Glücklichové, s kterou jsem se skamarádila, se podařilo zajistit pro sebe, Moniku a pro mě ve vlaku místo. Pan Glücklich byl v Terezíně, přestože žil ve smíšeném manželství. Přijeli jsme do Prahy a Glücklichovi mě vzali k sobě do pražského bytu. Mohla jsem u nich zůstat, než se najde někdo z jejich známých, kdo pojede do Olomouce a vezme mě s sebou.

Monika mě vodila po Praze, ukazovala mi pražské památky. Večer nás ale paní Glücklichová ven nepouštěla, před některými místy, kde byla armáda, nás varovala, abychom tam nechodily ani ve dne.

Domů

29. května jsem konečně jela s nějakými známými od Glücklichů do Olomouce. Přišla jsem domů k mamince, obě jsme plakaly. S Glücklichovými jsem si pak dlouho dopisovala, ale do Prahy mě to nelákalo. I v pozdějších letech

jsem se cestám do Prahy vyhýbala. Až v 90. letech, když jsem začala do Prahy jezdit na sociální komisi Tereziánské iniciativy, tak jsem si uvědomila, proč. To když jsem uslyšela slovo Hagibor.

Prázdniny 1945

Prázdniny v roce 1945 začínaly až v srpnu, tak mě na červen a červenec maminka přihlásila do školy. Vybrala klášterní školu u Voršilek, myslela si, že řádové sestry budou na mě hodné. Nastoupila jsem do čtvrté měšťanky. Byl to po 5 letech od ukončené třetí třídy obecné školy obrovský skok.

Maminčin předpoklad, že sestry budou mít pochopení, se naplnil jen částečně. Jedna ze sester rozhodně ohledy neměla. Dodnes, když mám něco hledat v autoatlase, tak jdu radši za svým známým, aby mi udělal itinerář. U tabule ve škole u Voršilek visela velikánská mapa. Když po mně chtěli, abych na ní něco našla, stála jsem před mapou bezradně. „Hledej to víc na severu! No nevíš, kde je sever?“ „Prosím, já jsem od čtvrté třídy šest let nechodila do školy.“ „Nevykládej a uč se!“ Tak od té doby s mapami nekamarádím.

V polovině července jsem odjela na šest týdnů do zotavovacího tábora v Náměšti na Hané. Tábor zajišťoval pro své děti a pro děti, jako jsem byla já, Svaz osvobozených politických vězňů.

Majitel náměšťského zámku olomoucký velkoobchodník se železem František Otahal postavil v Náměšti zařízení pro své staré zaměstnance. Ti byli před válkou umístěni v přízemí jeho zámku. Než se stačili nastěhovat do nových prostor, tak je Němci zabrali pro německé děti z vybombardovaných měst v Německu. Po válce, když německé děti domov opustily, tak jej Svaz osvobozených politických vězňů zabral pro nás. Byli jsme tam do konce srpna a začátkem září se tam konečně nastěhovali ti staří lidé. Když jsem později pracovala na okresním ústavu sociálních služeb, tak ten domov důchodců pod nás spadl. Jezdívala jsem tam na kontroly a přitom jsem vzpomínala na dobu, kterou jsem tam strávila.

Foto Helgy Deutschové
na tablo 1948

Znovu do školy

V září 1945 jsem začala chodit k Voršilkám do jednoročního kurzu, který tehdy školy zřizovaly. Kurz byl určen i pro děti, které za války chodily do školy, protože vyučování bylo nepravidelné, vyučoval se zeměpis a dějepis jen Německa, některé předměty se neučily vůbec. Byl to překlenovací, vyrovnávací kurz. Setry, až na tu jednu, i kantoři na mě byli hodní, pomáhali mně, jak to jen šlo. Jenže já jsem například neuměla dělit. Násobit jsem uměla, ale dělení se bralo až ve čtvrté třídě, kterou jsem musela hned na začátku opustit. Ve třídě jsem byla jediná, kdo od roku 1940 nechodil do školy, přesto jsem se kurzem s pomocí učitelů nějak protloukla.

Za ten rok jsem byla připravená tak, že jsem potom dvouletou dívčí obchodní školou v Pöttingu procházela bez potíží. Problém byl, že jsem ztratila schopnost se učit, chyběl mi k tomu návyk. Přinutit se k učení mi dalo moc práce. Byly jsme poslední ročník, ročník 1946-48, který dostal vysvědčení Veřejné obchodní školy Ústavu hraběte Pöttinga. Ročník za námi už přešel na Obchodní akademii na třídě Spojenců, kde otevírali smíšenou obchodní školu.

V roce 1948 jsem nastoupila do práce u firmy Urban, to bylo instalatérství v Ostružnické ulici vedle lahůdkářství Schön. Firma byla ale brzy zrušená. V té době jsem potkala spolužačku Aničku Leopoldovou, která pracovala v nemocnici na histologii. Svěřila jsem se jí, že firma, u které jsem zaměstnaná, končí. Anička mi řekla, že se na kožním oddělení hledá síla. Tak jsem začala pracovat na kožní klinice jako sekretářka u profesora Gustava Lejhance.

Skaut a seznámení s manželem

Hned po návratu do Olomouce jsem se přihlásila do Skautu, protože jsem vyhledávala společnost mezi svými vrstevníky i mimo školu. Scházeli jsme se na dnešní Schweitzerově ulici, ve vilce u bratra Kalivody. To byl starý skaut, klubovna byla ve sklepním bytě. Ve Skautu jsem se seznámila se svým budoucím manželem Jaroslavem Smékalem. Jaroslav byl o 5 let starší než já.

Setkávali jsme se ve Skautu, pak mě 1. února 1948, bylo to v neděli, vzal na 6 hodin do kina Edison. Vstupenku jsem si schovala, mám ji dodnes.

Skautka Helga

Helga a Jaroslav Smékalovi

Okolnosti svatby

Jednoho dne se Jaroslav vrátil ze služební cesty do Prahy a oznámil mi, že se chce se mnou oženit. Já jsem se moc vdávat nechtěla, neměla jsem do toho nijak chuť. Byla jsem dost nesamostatná a snadno manipulovatelná, a tak jsem souhlasila. Vzali jsme se 19. září 1948.

Co tomu předcházelo, je trochu zamotaná historie. Můj muž byl ne-manželský syn Žofie Smékalové. Jako miminka se ho ujali Jakub Koutný, který pocházel ze statku v Holici, se svou první ženou Helenou, roz. Koptákovou. Chtěli Jaroslava adoptovat, to se však nepodařilo, jejich manželství se rozpadlo.

Jakub Koutný (nar. 6.7.1895) pracoval před válkou jako vojenský novinář. V červenci 1939 ho domácí odboj poslal do Polska. Tam se Koutný přihlásil do Čs. vojenské skupiny, která se začala koncem dubna 1939 formovat v Krakově. Později zažil řadu sovětských internačních táborů a krátce po přepadení Sovětského svazu nacistickým Německem napsal podplukovníkovi Ludvíku Svobodovi o situaci Čechoslováků. Po příjezdu do Buzuluku v únoru 1942 se stal prvním předsedou přijímací a odvodní komise 1. polního praporu Československé vojenské jednotky v SSSR. V té funkci se poznal se svou druhou ženou Gretou, roz. Kohnovou, zapisovatelkou komise. Tehdy také podal plukovníku Heliodoru Píkovi svědectví o životě v lágrech NKVD. Po dalších váleč-

ných peripetiích byl major Koutný vyslán koncem dubna 1945 na Ostravsko k 1. československé samostatné tankové brigádě v SSSR. Po válce se stal blízkým spolupracovníkem generála Ludvíka Svobody na ministerstvu národní obrany.

Jaroslav Smékal Jakuba Koutného v Praze na ministerstvu navštěvoval. Koutný se svými zkušenostmi ze sovětských gulagů měl po únoru 1948 jasnou představu, co se bude dít, proto mu jednou, když se mu Jaroslav zmínil o mně a mém židovském původu, řekl: „Tady bude takový chaos, bylo by dobře, kdybyste se vzali.“ Znal ruský antisemitismus a radil proto Jaroslavovi, aby mě sňatkem chránil.

Greta Koutná v roce 1949 odešla na vlastní žádost z armády a s povolením Ludvíka Svobody odjela v březnu 1949 do Izraele. Jakub Koutný ji měl vzápětí následovat, ale byl před odjezdem zatčen a 6. září 1949 odsouzen pro velezradu a vyzvědačství k pětadvacetiletému těžkému žaláři. 4. února 1960 zemřel ve vězení v Leopoldově. Greta se dlouho snažila o rehabilitaci svého muže, dosáhla ji až po roce 1989. V roce 2002 se vrátila do Prahy, kde před rokem, 8. ledna 2013, zemřela.

Gorgeovi

Můj muž absolvoval také dvouletou obchodní školu a pracoval jako účetní, nejdříve v knihkupectví u Šebestíka v domě U Zlatého jelena. Když knihkupectví zlikvidovali, přešel k ČSAD, nakonec pracoval jako civilní zaměstnanec u vojenské správy v zásobárně.

V tom domě U Zlatého jelena na rohu Dolního náměstí před válkou měla teta Hilda a strýc Mořic Gorge obchod s výšivkami. V jakém příbuzenském poměru k nám byli, to přesně nevím. Vzpomínám si, že když jsme s babičkou přišly do krámu, tak teta Hilda seděla za rámem s napnutým podkladem a vyšívala. Gorgeovi měli dceru Hertu, ale ta se v červnu 1929 zabila se svým snoubencem na motorce. Je pohřbená na židovském hřbitově v Olomouci. Navštěvovali jsme také tetu Saly, maminku Hildy (nebo snad Mořice), měla mě moc ráda. V polovině 30. let teta Saly onemocněla, a protože Gorgeovi museli být celý den v obchodě, pečovala o ni babička, vzala si ji k sobě. Teta Saly zemřela ještě před válkou. Hilda a Mořic Gorge šli stejným transportem do Terezína a odtud do Baranoviči jako babička Helena.

Dcera Radka

V roce 1950 se nám narodila dcera Radka. Byla jsem s ní dva a půl roku doma, a když jsem ji dala do školky, nastoupila jsem do podniku Těžba štěrkopísku na nábřeží Přemyslovců. Tam jsem pracovala od roku 1953 do roku 1955, pak mě přetáhli na Pozemní stavby, protože můj muž byl v té době také u Těžby štěrkopísku, a nebylo dobře, aby manželé byli u jednoho podniku. Prošla jsem těch podniků poměrně dost. Obvyčně se mi každý podnik někam přestěhoval. Pak jsem byla v Mototechně, ta se přestěhovala do Holice, tak jsem přešla do Údržby obchodu, protože do Holice odsud tehdy nebylo takové spojení jako dnes. V Údržbě obchodu jsem byla až do roku 1966, kdy se ředitelství přestěhovalo do Hodolan na Příčnou ulici.

V listopadu 1968 odjela dcera Radka na třídní zájezd do Vídně. Jestli už byla předem rozhodnutá, že zůstane venku, to nevím. Z Vídně nám zavolala, že už se nevrátí. Nějakou dobu zůstala ve Vídni, pak odtud jela do Austrálie. V Austrálii se vdala, její manžel se jmenuje Henry Smith, mají dceru Carol. S Radkou jsem se setkala až v roce 1990. Já jsem za ní nejela, nerada jezdím někam, kde se nedomluví. Ale ona za mnou jezdí každé dva roky.

Paní Helga Smékalová před domem, do kterého se v roce 1945 vrátila z Terezína Olomouc 2013

Manžel a politika

„Adoptivní“ dědeček mého muže byl sociální demokrat, tiskař. Byl u základů té strany, tiskaři byli tehdy elita mezi dělnictvem. A můj manžel byl zarytý sociální demokrat. Při sloučení Sociální demokracie s Komunistickou stranou Československa v červnu 1948 spadl ke komunistům. Radost z toho neměl, zůstal pasivním členem až do roku 1968, kdy ho ze strany vyloučili. Měl tehdy dělat správce budov na zásobárně vojenské správy, ale protože neprošel prověrkami, tak dělal správci budov poskoka jako stavební technik.

Zemřel v roce 1981. Byl kardiak, měl vrozenou srdeční vadu. Když umřel, lékař mi řekl, že měl příliš hustou krev a srdce to nezvládlo. Já jsem se potom dozvěděla, že už tehdy tady byly léky, které ředí krev, ale pro pana Smékala, pro obyčejné lidi, to tehdy ještě nebylo.

Maminka bohužel zemřela 8. března 1989, půl roku před převratem. Já jsem ráda, že jsem se té změny dožila.

Miriam a Pavel

Když jsem v 90. letech pracovala na odboru sociálních služeb, byla jsem věčně někde na kontrolách, ale svůj stůl jsem v kanceláři měla. Pod sklo jsem si dala fotky psa. Za mou spolupracovnicí Gitou Coufalovou přišla jednou něco vyřizovat Miriam Laurenčíková ze sociálního odboru na okrese a sedla si k mému stolu. Projevila zájem, či je to stůl, že je tam tolik pejsků. Gita jí řekla, že je to můj stůl, a tak jsme se potom s Miriam daly

dohromady, spřátelily jsme se, zjistily jsme, že máme toho hodně společného.

Miriam mě také vzala párkrát na židovskou obec, když si šla pro macesy, pro vína nebo pro Tereziňskou knihu. Já jsem tehdy říkala, tu Tereziňskou knihu bych taky ráda, a paní Šťastná, předsedkyně obce, mi řekla: „To je se slevou jenom pro členy Tereziňské iniciativy.“ A já na to: „Já jsem členem Tereziňské iniciativy,“ a vytáhla jsem průkazku, kterou mám od roku 1993. Tím jsme navázali kontakt, a tak jsem se přes Miriam dostala na obec.

Jednou mi Miriam říká: „Helgo, znáš ty nějakého Pavla Neumanna?“ „No samozřejmě, to je můj spolužák z doby, kdy jsme nesměli chodit do školy,“ odpovídám. „On tu má tchyni a občas ji chodí navštěvovat a stavuje se u mě.“ Říkám: „Miriam, tak ho pozdravuj, a až zase někdy přijde k tobě, tak mu řekni, že ho ráda uvidím.“ A tak se jednou ozvalo zazvonění, jdu k oknu, a je, je to Pavel. Tak jsme se znovu spřátelili.

Pavel mně říkal: „Ty děláš v sociálních službách a my potřebujeme někoho na sociálně zdravotní komisi Tereziňské iniciativy do Prahy.“ A tak jsem od roku 1999 začala do Prahy jezdit.

Na jedné té schůzi sociální a zdravotní komise Tereziňské iniciativy byla přítomna MUDr. Marie Svatošová, zakladatelka jednoho z prvních hospiců u nás, který je v provozu od roku 1995 v Červeném Kostelci. Seznamovala nás s myšlenkou hospiců a říkala, že její hospic provozuje katolická Charita ČR, ale přijímají všechny bez rozdílu vyznání. A jako příklad uvedla, že u nich nedávno zemřela paní Marie Grieshoferová. Ze mě vyletělo: „Kdo?!“ Pak jsem se omluvila, že to ze mě tak vypadlo, a říkám: „Marie Grieshoferová?“ „Ano, profesorka Marie Grieshoferová.“ Vysvětlila jsem, že paní Grieshoferová byla naše vychovatelka v Tereziňě, a jak na ni dodnes vděčně vzpomínám.

Kámen pro Helenu Deutschovou

Dlouho mě trápilo, že nemohu položit babičce kytičku na hrob. Chtěla jsem se v roce 2000 vypravit na Ukrajinu, ale lidi, kteří to tam znají, mě varovali: „Nejezděte tam, je to tam nebezpečné.“ Také že tam není žádné pietní místo. Do Baranoviči jely transporty starých lidí, kteří vystoupili, vykopali jámu, potom je postříleli a zasypali vápnem.

Ale našla se jiná možnost, jak babičku uctít. Před dům na třídě 1. máje jsem v roce 2012 položila Kámen zmizelých, Stolperstein. Jsem ráda, že jsem to mohla udělat, když nemohu jezdit babičce na hrob. Splatila jsem tak jeden svůj dluh za krásné chvíle v dětství.

*Vyprávění paní Helgy Smékalové
zaznamenal Tomáš Hrbek
Fotografie z archivu H. S.*